

Остапенко Юлія Петрівна,
*к.е.н., доцент кафедри податкового менеджменту
та фінансового моніторингу,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна*

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Податок на додану вартість (ПДВ) називають наймолодшим податком, оскільки він був винайдений лише у ХХ ст. Окремі ідеї та пропозиції щодо ПДВ висувалися німцем Вільгельмом фон Сименсом (1919 р. — вперше запропонував ПДВ, тоді цей податок називався «облагороджений податок з обігу»²) та Томасом С. Адамсом (1921 р. — пропозиції щодо організації справляння ПДВ, зокрема метод рахунків-фактур), однак остаточна схема визначення ПДВ була запропонована французьким економістом Морісом Лоре у 1954 р., якого й називають «батьком» ПДВ.

Концепція ПДВ, запропонована Сіменсом, була технічною інновацією, яка мала на меті удосконалити податок з обороту. Запровадження ПДВ дало б змогу підприємцям повертати частину сплачених податків, таким чином уникати ряду проблем, що виникають зі стягненням податку з обороту.

Томас Адамс вбачав у податку на додану вартість гідну заміну податку на прибуток підприємств. Він був зосереджений на федеральній податковій політиці, і так як в його час не існувало ефективного національного податку з продажу, Адамса турбувало не технічне вдосконалення існуючих податків, а створення дієвої альтернативи вже існуючому федеральному прибутковому податку [1].

Кілька десятків років ПДВ існував виключно у вигляді ідеї, аж поки французький економіст Моріс Лоре (він був інженер за освітою) не довів цей задум до робочого вигляду і не впровадив податок у Франції у 1954 році.

Використання ПДВ набуло значного поширення у Франції аж у 1968 році. В той же час першою країною, де стягувався повноцінний ПДВ, стала Данія у 1967 році, хоча країна не була частиною Європейського економічного співтовариства до 1973 року.

Певною мірою, ПДВ і прижився саме тому, що дозволив країнам відносно легко «підлатати» свої бюджетні діри. Поширенню ПДВ сприяв і той факт, що Європейська економічна спільнота (прототип ЄС), яка виникла у 1957 році, у 1967 році зробила запровадження ПДВ обов'язковою умовою членства.

Запровадження ПДВ у світі можна виділити на два основні етапи. В 1960-х – 1970-х роках відбулося поширення податку в основному в Західній Європі та

Латинській Америці. Німеччина разом з більшою частиною Західної Європи сприйняли ПДВ неоднозначно, як технічну модифікацію податків з продажу, і як доповнення до прибуткового податку. В США ж навпаки політики прагнули запровадити ПДВ як повноправну заміну для федерального прибуткового податку, але їх спроби не були втілені в життя.

Другий етап прийняття ПДВ проходив з кінця 1980-х років й ознаменувався введенням ПДВ у деяких промислово розвинених країнах за межами ЄС, наприклад, в Австралії, Канаді, Японії та Швейцарії. Ця фаза також сприяла масивному розширенню ПДВ в країнах з перехідною економікою і економік, що розвиваються, в першу чергу в Африці та Азії.

Значну роль у поширенні ПДВ цими країнами відіграли такі міжнародні установи як МВФ та Світовий банк. Особливою популярністю цей податок не користувався в США, але як не дивно, саме американські експерти були послідовними лобістами експорту податкової реформи за кордон [2,3].

Що стосується інших країн, то введення ПДВ в розвинених країнах, таких як Австралія, Канада і Японія зустріло запеклий і тривалий опір. З огляду на опір, ПДВ змінювався в тій чи іншій мірі і відходив від ідеального варіанту. Наприклад, в Австралії та в інших країнах з бази оподаткування ПДВ було виключено продукти харчування та деякі важливі послуги, для того, щоб зменшити рівень несхвалення ПДВ. У Японії було прийнято метод розрахунку ПДВ за низькою ставкою. У Канаді впровадження ПДВ призвело до повільного і досить тривалого процесу узгодження федерального ПДВ з провінційними податками з продажу [1,2].

На сьогодні у світі існує три основні моделі ПДВ: європейська, новозеландська, японська. З усіх трьох найбільш ідеальне нагадує ПДВ Нової Зеландії, яке стягується за єдиною ставкою на відносно широкій основі. Перші європейські ПДВ не були прийняті в якості самостійного податку, вони приймалися поступово, шляхом внесення змін до існуючих податків з обороту. Зараз у більшості сучасних країн світу прийнята саме європейська модель ПДВ. Особливостями цієї моделі є наявність кількох ставок та наявність різних винятків відносно стягнення ПДВ.

ПДВ використовується в більш ніж 140 країнах світу, але залишились і противники цього податку. Найвідоміша країна, де немає ПДВ, - США: штати проти введення ПДВ на федеральному рівні, а для рівнів штату/громади ПДВ просто не пристосований, бо заважав би внутрішній торгівлі. Також ПДВ відсутній у багатьох карликових державах, де майже нічого не виробляється, а також у країнах, багатих на природні ресурси у зв'язку із наявністю в них інших джерел доходу.

З початком незалежності України та переходом до ринкової економіки було вирішено відмовитися від податку з обороту, як інструменту планової економіки, та ввести у дію податок на додану вартість у тому вигляді в якому

його зараз застосовують у більшості європейських країн. В Україні ПДВ був запроваджений у 1992 р. і разом з акцизним збором замінив податок з обороту і податок з продажу.

Розвиток ПДВ в Україні можна умовно поділити на три етапи. *Перший етап* розпочався прийняттям Закону України «Про податок на добавлену вартість» від 20.12.1991 року, до якого декілька разів вносились зміни. Закон вступив в дію 1 січня 1992 року, і діяв лише до червня 1993 року. На зміну йому прийшов Декрет Кабінету Міністрів «Про податок на добавлену вартість» від 26 грудня 1992 р, який діяв до 1997 року. Згідно Декрету, об'єктами оподаткування для вітчизняних товарів стали обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), а для митних товарів - різниця між цінами реалізації та митною вартістю. *Другий етап* розпочався 3 квітня 1997 року, коли було прийнято Закон країни «Про податок на додану вартість». Цей закон втратив чинність на підставі нового Податкового Кодексу України від 02.12.2010 року. Введенням в дію цього Кодексу розпочався *третій етап* розвитку ПДВ в Україні.

За десятки років функціонування ПДВ вже накопичилося достатньо інформації як можна удосконалити цей податок, і зараз багато країн світу знаходять в процесі реформування ПДВ. Серед найпоширеніших цілей реформ: встановлення нижчих ставок ПДВ на товари першої необхідності, спрощення адміністрування та сплати ПДВ, попередження ухилення від сплати ПДВ, адаптація ПДВ до прискорення інтеграційних процесів тощо.

Список використаних джерел:

1. James K. *Exploring the Origins and Global Rise of VAT*. 2011. URL: <http://www.taxanalysts.com/> (дата звернення 22.11.2021).
2. *Managing indirect taxes in supply chain. Supporting growth and reducing cost and risk*, Ernst&Young, 2012. URL: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Managing-indirect-taxes-in-the-supplychain/\\$FILE/Managing-indirect-taxes.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Managing-indirect-taxes-in-the-supplychain/$FILE/Managing-indirect-taxes.pdf) (дата звернення 20.11.2021).
3. Gallagher M. *Building Capacity in Revenue Policy and Administration*. USAID. 2010.